

Zdravstvena in socialna zakonodaja

prof. Blaž Ivanc, 2006

Oblikoval: **Hubert Terseglav**

E-naslov: hubert.terseglav@yahoo.com

Študij: zdravstvena nega, 2. letnik, izredno
Šolsko leto: 2006/2007

Kazalo

1. Modul ustavna ureditev.....	1
1.1. Osnove ustavnega prava.....	1
1.2. Pravni viri ustavnega ranga.....	1
1.3. Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti RS.....	1
1.4. Struktura Ustave RS.....	1
1.4.1. Preambula Ustave RS.....	2
1.5. Splošne določbe ustave.....	2
1.5.1. Slovenija kot demokratična republika.....	2
1.5.2. Načelo samoodločbe.....	2
1.5.3. Načelo pravne in socialne države.....	2
1.5.4. Načelo državne in ljudske suverenosti.....	2
1.5.5. Načelo delitve oblasti.....	2
1.5.6. Veje državne oblasti in njihova medsebojna razmerja.....	3
1.5.7. Temeljne naloge države (5. člen).....	3
1.5.8. Državni simboli (grb, zastava in himna).....	3
1.5.9. Razmerja med državo in verskimi skupnostmi.....	3
1.5.10. Skladnost notranjega prava z mednarodnim pravom in pravom EU.....	4
1.5.11. Načelo lokalne samouprave.....	4
1.5.12. Glavno mesto.....	4
1.5.13. Položaj državljanov in tujcev.....	4
1.5.14. Hierarhija pravnih norm in aktov.....	5
1.5.15. Načelo ustavnosti in načelo zakonitosti.....	5
1.5.16. Veljavnost in objava predpisov, prepoved povratne veljave pravnih aktov.....	7
1.5.17. Nadzor nad protipravnostjo predpisov in posamičnih aktov.....	7
1.6. Človekove pravice in temeljne svoboščine (ČPTS).....	7
1.6.1. Zgodovinski razvoj.....	7
1.6.2. Mednarodno pravo človekovih pravic.....	8
1.6.3. ČPTS v slovenskem ustavnem redu.....	8
1.6.4. Temeljne značilnosti ustavne ureditve ČPTS.....	8
1.6.5. Uresničevanje ČPTS.....	8
1.6.6. Omejevanje ČPTS.....	9
1.6.7. Temeljne in izhodiščne ČPTS.....	9
1.6.8. ČPTS – splošna ustavna procesna jamstva.....	10
1.6.9. Odškodnina, jamstva v kazenskem pravu, rehabilitacija.....	10
1.6.10. Svoboda gibanja in pravica do zasebne lastnine.....	11
1.6.11. Osebnostne pravice in svoboščine.....	11
1.6.12. Politične pravice in svoboščine.....	12
1.6.13. Ekonomske in socialne pravice.....	13
1.6.14. Izobraževanje, znanost in ustvarjalnost.....	14
1.6.15. Pravice narodnih skupnosti.....	14
1.7. Gospodarska in socialna razmerja.....	15
1.7.1. Ustavno varstvo javnega dobra, naravnih dobrin, zemljišč in okolja.....	17
1.7.2. Gospodarska in socialna razmerja II.....	17
1.8. Pravno varstvo ČPTS	18
1.9. Organi javne uprave.....	18
1.10. Državna ureditev.....	18
1.11. Samouprava.....	18
1.12. Javne finance.....	18
1.13. Ustavno sodišče RS.....	19
1.14. Postopek za spremembo ustave.....	19
2. Modul zdravstvena zakonodaja.....	20
2.1. Uvod v zdravstveno pravo.....	20

2.1.1. Pravica do zdravja oz. do zdravstvenega varstva – viri zdravstvenega prava.....	20
2.2. Varovanje javnega zdravja v mednarodnih aktih.....	20
2.2.1. Evropska socialna listina.....	20
2.3. Nacionalno pravo – pravica do zdravstvenega varstva (51. člen Ustave).....	21
2.3.1. Razlaga notranje strukture 51. člena.....	21
2.3.2. Povezanost pravice do zdravstvenega varstva z drugimi ustavnimi pravicami oz. določbami.....	21
2.3.3. Ustavna dolžnost države zaradi uresničevanja 51. člena.....	22
2.4. Glavni zakoni in drugi akti, ki zagotavljajo uresničevanje ustavne pravice do zdravstvenega varstva.....	22
2.5. Drugi zakonski predpisi, ki zagotavljajo uresničevanje ustavne pravice do zdravstvenega varstva.....	22
2.6. Zdravstvo – pravna ureditev zdravstvene dejavnosti.....	23
2.7. Zakon o zdravstveni dejavnosti (ZZDej – UPB1).....	23
2.7.1. Splošna opredelitev zdravstvene dejavnosti (1. – 6. člen ZZDej).....	23
2.7.2. Ravni opravljanja zdravstvene dejavnosti (3. člen).....	24
2.7.3. Socialnomedicinska, higienska, epidemiološka in zdravstveno-ekološka dejavnost.....	24
2.7.4. Splošni režim opravljanja zdravstvene dejavnosti.....	24
2.7.5. Mreža javne zdravstvene službe (4. – 6. člen ZZDej).....	25
2.7.6. Vsebina in organizacijske oblike zdravstvene dejavnosti (ZZDej).....	25
2.7.7. Zdravstvena dejavnost na primarni ravni – Kaj obsega? (7. člen).....	25
2.7.8. Zdravstvena dejavnost na primarni ravni – Kdo jo izvaja?.....	26
2.7.9. Zdravstvena dejavnost na sekundarni ravni – specialistična ambulantna dejavnost.....	26
2.7.10. Zdravstvena dejavnost na sekundarni ravni – specialistična bolnišnična dejavnost (13. – 16. člen).....	26
2.7.11. Zdravstvena dejavnost na terciarni ravni.....	27
2.7.12. Druga zdravstvena dejavnost.....	27
2.7.13. Področja in značilnosti izvrševanja zdravstvene dejavnosti.....	27
2.7.14. Pravice pacienta iz 47. člena ZZDej.....	27
2.7.15. Načelo prostovoljnega zdravljenja in izjeme (48. in 49. člen ZZDej).....	28
2.7.16. Dolžnosti pacienta (50. člen ZZDej).....	28
2.7.17. Dolžnost varovanja poklicne skrivnosti (51. člen ZZDej).....	28
2.8. Inšpekcijsko nadzorstvo v zdravstveni dejavnosti.....	29
2.9. Zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje.....	29
2.9.1. Zdravstveno varstvo.....	29
2.9.2. Načrtovanje, spremljanje, ukrepanje in mednarodna primerljivost sistema ZV.....	29
2.9.3. Zdravstveno varstvo po posebnih predpisih.....	29
2.9.4. Zdravstveno zavarovanje.....	29
2.9.5. Obvezno zdravstveno zavarovanje.....	30
2.9.6. Status zavarovane osebe.....	30
2.9.7. Pravice iz obveznega zavarovanja.....	30
2.9.8. Prostovoljno zavarovanje.....	31
2.9.9. Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ) – Vloga Zavoda za zdravstveno zavarovanje (ZavZZ).....	33
2.9.10. Urejanje odnosov med Zavodom za zdravstveno zavarovanje, zdravstvenimi zavodi in zasebnimi zdravstvenimi delavci.....	33
2.10. Zdravništvo.....	33

1. Modul ustavna ureditev

1.1. Osnove ustavnega prava

- Kaj je pravo? Kaj je ustavno pravo? Zakaj ga potrebujemo? Narava prava in značaj pravne znanosti
- *Omne ius hominem causa constitutum est* (Vzrok vsega človekovega prava je ustava, s tem da je ustava lat. *constitutio*, *constitutum* pa pomeni odredbo; op.o.)
- Platon, Aristotel, Polibij: iskanje najboljše ustave oz. državne oblike; nauk o mešani državni obliki
- Ideja konstitucionalizma; ustavne konvencije ZDA, ZRN, EU

1.2. Pravni viri ustavnega ranga

- Zakon o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti (Ur. l. 44/90 z dne 6. 12. 1990)
- Deklaracija ob neodvisnosti (Ur. l. 1-7/91-I z dne 25. junija 1991)
- Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 1-I z dne 25. junija 1991)
- Ustava Republike Slovenije, sprejeta 23. decembra 1991 (Ur. l. št. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03 in 69/04)
- Ustavni zakoni, ki spreminjajo in dopolnjujejo Ustavo; UZ80, UZ3a, 47, 68, UZ14, UZ43 in UZ50)
- Pogodba o Evropski skupnosti in Pogodba o EU (Pogodba o pristopu k ES in EU), Ustava EU, podpisana 29. 10. 2004, predviden začetek veljavnosti 1. 11. 2006 (ne gre za nadrejen ustavnopravni vir, ampak za prirejen vir)

1.3. Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti RS

- razglasitev RS za samostojno in neodvisno državo; prenehanje veljavnosti ustave SFRJ; prevzem vseh prenesenih pravic in dolžnosti
- državne meje so mednarodno priznane meje dotedanje SFRJ z sosednjimi državami in meja z RH v okviru SFRJ
- zagotovilo varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin; varstva manjšin

1.4. Struktura Ustave RS

- splošne določbe
- človekove pravice in temeljne svoboščine
- gospodarska in socialna razmerja
- državna ureditev
- samouprava
- javne finance
- ustavnost in zakonitost
- ustavno sodišče
- postopek za spremembo ustave
- prehodne in končne določbe

1.4.1. Preambula Ustave RS

- Preambula se glasi: Izhajajoč iz Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, ter temeljnih človekovih pravic in svoboščin, temeljne in trajne pravice slovenskega naroda do samoodločbe, in iz zgodovinskega dejstva, da smo Slovenci v večstoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost, sprejema Skupščina Republike Slovenije Ustavo Republike Slovenije.

1.5. Splošne določbe ustave

1.5.1. Slovenija kot demokratična republika

- Prvi člen: Slovenija je demokratična republika
- Pomen izraza "republika": Slovenija je država
- Republikanska oblika ureditve države: ne vpliva na demokratično ureditev države; pomeni zgolj to, da šef države ni monarh
- Načelo demokratičnosti: temelji na načelu suverenosti ljudstva (določeno je v 3. členu)
- Politična oblast mora imeti veljavno pravno legitimacijo s strani ljudstva
- Zahteva, da ljudstvo kot nosilec in imetnik državne oblasti z njo razpolaga in jo izvršuje

1.5.2. Načelo samoodločbe

- 1. odstavek 3. člena ustave: Slovenija je država vseh svojih državljanek in državljanov, ki temelji na trajni in neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe.
- Pravica do samoodločbe je temeljna, trajna in neodtujljiva; ima pred-ustavno ali naravnopravno legitimnost

1.5.3. Načelo pravne in socialne države

- **2. člen:** Slovenija je pravna in socialna država.

1.5.4. Načelo državne in ljudske suverenosti

- **3. člen, prvi stavek 2. odstavka:** V Sloveniji ima oblast ljudstvo.
- **4. člen:** Slovenija je ozemeljsko enotna in nedeljiva država.
- Klasični elementi državne suverenosti: ozemlje, prebivalstvo, dejansko izvrševanje oblasti nad njima in novejši elementi: podrejenost mednarodnemu pravu in varstvo človekovih pravic

1.5.5. Načelo delitve oblasti

- Drugi stavek 2. odstavka 3. člena: Državljanke in državljanji izvršujejo oblast neposredno in (posredno; op. pis.) z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno (t.i. horizontalna delitev oblasti).
- Oblike posredne demokracije: volitve v DZ in DS, lokalne volitve; volivci članom parlamenta podelijo mandat, oz. jih pooblastijo, da v njihovem imenu odločajo o najpomembnejših družbenih vprašanjih.
- Poslanci so predstavniki vsega ljudstva, niso vezani na navodila (82. člen/1).

- Oblike neposredne demokracije: ustavnorevizijski referendum, zakonodajni referendum, posvetovalni referendum, lokalni referendum, ljudska iniciativa, (ustavnorevizijska i. 168. člen: 30.000 volivcev, zakonodajna i. 88. člen: 5.000 volivcev, lokalna i. ZLS: najmanj 5% volivcev), pravica do peticije (45. člen: Vsak državljan ima pravico do vlaganja peticij in do drugih pobud splošnega pomena.)

1.5.6. Veje državne oblasti in njihova medsebojna razmerja

- Državna organizacija se deli na zakonodajno, izvršilno in sodno vejo oblasti
- Zakonodajna oblast: Državni zbor in Državni svet (dvodomni sistem), njuna funkcija: sprejemati zakone, organa sta voljena s strani ljudstva
- Izvršilna oblast: Vlada z upravo, njuna funkcija: izvrševanje zakonov; delno predsednik republike
- Sodna oblast: v rokah sodnikov oz. sodišč, njihova funkcija: nepristransko razsojanje o sporih
- Poseben položaj ima Ustavno sodišče RS, ki je varuh ustave oz. ustavnosti, ustavna pritožba

1.5.7. Temeljne naloge države (5. člen)

- uresničevanje Ustave RS
- varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin
- varovanje in zagotavljanje pravic avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti
- skrb za avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah, za slovenske izseljence in zdomce, ter pospeševanje njihovih stikov z domovino (Slovenci brez slovenskega državljanstva lahko uživajo v Sloveniji posebne pravice in ugodnosti; vrsto in obseg teh pravic in ugodnosti določa zakon)
- skrb za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarjanje možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije

1.5.8. Državni simboli (grb, zastava in himna)

- Državne simbole ureja **6. člen**
- 1. odst.: Grb Slovenije ima obliko ščita. V sredini ščita je na modri podlagi lik Triglava v beli barvi, pod njim sta dve valoviti modri črti, ki ponazarjata morje in reke, nad njim pa so v obliki navzdol obrnjenega trikotnika razporejene tri zlate šesterokrake zvezde. Ščit je ob straneh rdeče obrobljen. Grb se oblikuje po določenem geometrijskem in barvnem pravilu.
- 2. odst.: Zastava Slovenije je belo-modro-rdeča slovenska narodna zastava z grbom Slovenije. Razmerje med širino in dolžino zastave je ena proti dve. Barve zastave gredo po vrstnem redu: bela, modra, rdeča. Vsaka barva zavzema po širini tretjino prostora zastave. Grb je v levem gornjem delu zastave tako, da sega z eno polovico v belo polje, z drugo pa v modro.
- 3. odst.: Himna Slovenije je Zdravljica.
- 4. odst.: Uporabo grba, zastave in himne ureja zakon.

1.5.9. Razmerja med državo in verskimi skupnostmi

- **7. člen:** Država in verske skupnosti (v.s.) so ločene; v.s. so enakopravne; njihovo delovanje je svobodno.

- Razmerja med državo in v.s. torej urejajo tri medsebojno povezana načela: načelo ločenosti, načelo enakopravnosti v.s. in načelo svobodnega delovanja oz. avtonomije v.s.

1.5.10. Skladnost notranjega prava z mednarodnim pravom in pravom EU

- **8. člen** določa, da morajo biti zakoni in drugi predpisi v skladu:
 - o s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in
 - o z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo.
 - o Načelo neposredne uporabe mednarodnih pogodb: ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe se uporabljajo neposredno
 - o Mesto Mednarodna pogodba je v hierarhiji pravnih aktov pod ustavo in nad zakoni
- **3.a člen** (dodan leta 2003, Ur.l. RS, št. 24/03)
 - o Slovenija lahko z mednarodno pogodbo, ki jo ratificira državni zbor z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev, prenese izvrševanje dela suverenih pravic na mednarodne organizacije, ki temeljijo na spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, demokracije in načel pravne države, ter vstopi v obrambno zvezo z državami, ki temeljijo na spoštovanju teh vrednot.
 - o Pred ratifikacijo mednarodne pogodbe iz prejšnjega odstavka lahko državni zbor razpiše referendum. Predlog je na referendumu sprejet, če zanj glasuje večina volivcev, ki so veljavno glasovali. Državni zbor je vezan na izid referenduma. Če je bil referendum izveden, glede zakona o ratifikaciji take mednarodne pogodbe referendum ni dopustno razpisati.
 - o Pravni akti in odločitve, sprejeti v okviru mednarodnih organizacij, na katere Slovenija prenese izvrševanje dela suverenih pravic, se v Sloveniji uporabljajo v skladu s pravno ureditvijo teh organizacij.
 - o V postopkih sprejemanja pravnih aktov in odločitev v mednarodnih organizacijah, na katere Slovenija prenese izvrševanje dela suverenih pravic, vlada sproti obvešča državni zbor o predlogih takih aktov in odločitev ter o svoji dejavnosti. Državni zbor lahko o tem sprejema stališča, vlada pa jih upošteva pri svojem delovanju. Razmerja med državnim zborom in vlado iz tega odstavka podrobneje ureja zakon, ki se sprejme z dvotretjinsko večino glasov navzočih poslancev.

1.5.11. Načelo lokalne samouprave

- **9. člen:** V Sloveniji je zagotovljena lokalna samouprava. (Vertikalna delitev oblasti; načelo subsidiarnosti)
- Podrobneje je določena v V. poglavju (členi 138 – 145)
- Uresničuje se v občinah in drugih lokalnih skupnostih
- V Sloveniji je zaenkrat ustanovljena ena raven lokalne samouprave, ni pa še regij kot II. ravni

1.5.12. Glavno mesto

- **10. člen:** Glavno mesto Slovenije je Ljubljana.

1.5.13. Položaj državljanov in tujcev

- **12. člen:** Status državljanstva mora urediti zakon.
- Ureja ga Zakon o državljanstvu.

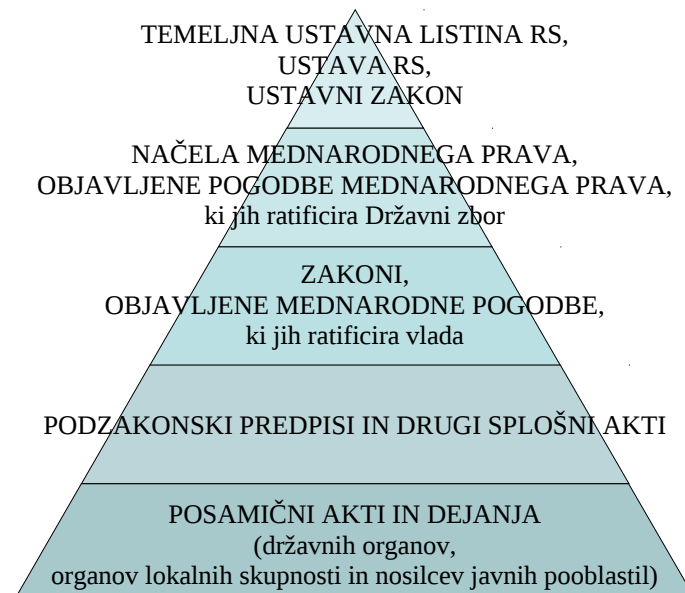
- **13. člen:** Tujci imajo v Sloveniji v skladu z mednarodnimi pogodbami vse pravice, zagotovljene s to ustavo in z zakoni (Zakon o tujcih), razen tistih, ki jih imajo po ustavi ali po zakonu samo državljani Slovenije.

1.5.14. Hierarhija pravnih norm in aktov

- **2. člen:** Slovenija je pravna država.
- Temelj pravne ureditve države Slovenije je ustava.
- Pravni red nato dopolnjujejo, nadgrajujejo in natančneje opredeljujejo nižji (splošni in posamični) pravni akti.
- Načelo pravne države postavlja zahtevo po pravni pravilnosti vseh splošnih in posamičnih pravnih aktov (načelo ustavnosti in zakonitosti).
- Pravni red mora biti neprotisloven in notranje skladen; zahteva po skladnosti pravnih norm in aktov.

1.5.15. Načelo ustavnosti in načelo zakonitosti

- **153. člen** (usklajenost pravnih aktov)
- Zakoni, podzakonski predpisi in drugi splošni akti morajo biti v skladu z ustavo.
- Zakoni morajo biti v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami, ki jih je ratificiral državni zbor, podzakonski predpisi in drugi splošni akti pa tudi z drugimi ratificiranimi mednarodnimi pogodbami. (izvedba 8. in 3.a člena)
- Podzakonski predpisi in drugi splošni akti morajo biti v skladu z ustavo in z zakoni.
- Posamični akti in dejanja državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil morajo temeljiti na zakonu ali na zakonitem predpisu.



PRAVNE NORME	PRAVNI AKTI	IZDAJATELJ	POSTOPEK
Začetne oz. izvorne, abstraktne	Ustava, ustavni zakon	Ustavodajalec (Državni zbor RS)	Ustavodajni postopek + objava (168. – 171. člen Ustave RS)
...ali originarne	Zakon, Uredba z zakonsko močjo	Zakonodajalec (Državni zbor RS) Predsednik republike (108. člen Ustave RS)	Zakonodajni postopek (poslovnik DZ RS) + objava (108. člen Ustave RS)
Odvisne, izvedene (derivativne), splošne oz. izvršilne (upravnopravne) norme	Splošni upravnopravni akti oz. izvršilni (podzakonski) akti: <ul style="list-style-type: none"> - Uredba, poslovnik, odlok - Pravilnik, odredba, navodila - Statuti, odloki - Splošni akti za izvrš. javnih pooblastil 	Vlada <ul style="list-style-type: none"> - Upravni organi (zlasti ministrstva) - Organi lokalnih skupnosti - Nosilci javnih pooblastil 	Postopek pomanjkljivo urejen + objava
Posamične ali Konkretno	Posamični upravni akti <ul style="list-style-type: none"> - Upravne odločbe, sklepi in - Posamični akti za izvrš. javnih pooblastil 	Upravni organi <ul style="list-style-type: none"> - I. st: upravne enote, nosilci javnih pooblastil oz. občinske uprave - II. st.: ministrstva oz. župani občin 	Upravni postopek + le vročitev naslovníku (ZUP in posebni zakoni)

1.5.16. Veljavnost in objava predpisov, prepoved povratne veljave pravnih aktov

- **154. člen:** Predpisi morajo biti objavljeni, preden začno veljati. Predpis začne veljati petnajsti dan po objavi, če ni v njem drugače določeno.
- Državni predpisi se objavljajo v državnem uradnem listu, predpisi lokalnih skupnosti pa v uradnem glasilu, ki ga te same določijo.
- **155. člen:** Zakoni, drugi predpisi in splošni akti ne morejo imeti učinka za nazaj. Samo zakon lahko določi, da imajo posamezne njegove določbe učinek za nazaj, če to zahteva javna korist in če se s tem ne posega v pridobljene pravice.

1.5.17. Nadzor nad protipravnostjo predpisov in posamičnih aktov

- **156. člen** (postopek za oceno ustavnosti): Če sodišče pri odločanju meni, da je zakon, ki bi ga moralo uporabiti, protiustaven, mora postopek prekiniti in začeti postopek pred ustavnim sodiščem. Postopek pred sodiščem se nadaljuje po odločitvi ustavnega sodišča.
- **157. člen** (upravni spor): O zakonitosti dokončnih posamičnih aktov, s katerimi državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil odločajo o pravicah ali o obveznostih in pravnih koristih posameznikov in organizacij, odloča v upravnem sporu pristojno sodišče, če za določeno zadevo ni z zakonom predvideno drugo sodno varstvo.
- Če ni zagotovljeno drugo sodno varstvo, odloča v upravnem sporu pristojno sodišče tudi o zakonitosti posamičnih dejanj in aktov, s katerimi se posega v ustavne pravice posameznika.
- **158. člen** (pravnomočnost): Pravna razmerja, urejena s pravnomočno odločbo državnega organa, je mogoče odpraviti, razveljaviti ali spremeniti le v primerih in po postopku, določenih z zakonom.

1.6. Človekove pravice in temeljne svoboščine (ČPTS)

1.6.1. Zgodovinski razvoj

- Magna Carta Libertatum 1215 in 1225 (poseg v osebno svobodo in druge pravice je dopusten le na podlagi zakonite sodbe, splošna prepoved nalaganja davkov brez pristanka parlamenta).
- Habeas corpus act 1679 (kralj ne more sam in brez soglasja parlamenta izdajati zakonov, svobodne volitve v parlament, svoboda izražanja v parlamentu – imuniteta).
- Bill of Rights 1689 (procesna jamstva osumljenca v kazenskem postopku).
- Virginjska deklaracija pravic 1776.
- Francoska deklaracija človeških in državljanskih pravic 1789 (družba, v kateri niso varovane temeljne pravice nima ustave...).
- Pojem ČPTS: doktrina varstva temeljnih pravic je nastala pod vplivom naravnopravne šole 18. stol., ki je zagovarjala idejo družbene pogodbe in pisane ustave, v kateri so zavarovane ČPTS.
- Pravna ureditev ČPTS: v ustavnem pravu držav in v mednarodnem pravu.

1.6.2. Mednarodno pravo človekovih pravic

- Pravo človekovih pravic je zelo razvit in obsežen del mednarodnega prava.
- Ustanovna listina ZN z dne 26. junija 1945: cilj ZN je razvijati in spodbujati spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.
- Splošna deklaracija človekovih pravic z dne 10. decembra 1966.
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah z dne 19. decembra 1966.
- Regionalne konvencije s področja varstva človekovih pravic:
 - o Svet Evrope: Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKČP).
 - o EU: Osnutek Ustave EU – Listina temeljnih pravic EU.

1.6.3. ČPTS v slovenskem ustavnem redu

- Ureditev in varstvo ČPTS je temeljna in primarna naloga države (TUL, Preambula).
- ČPTS so glavna *materia constitutionis*.
- Ustava jih ureja predvsem v II. poglavju, pa tudi v III. poglavju (gospodarska in socialna razmerja).
- Ustavno varstvo uživajo tudi pravice, ki izvirajo iz zakonov.

1.6.4. Temeljne značilnosti ustavne ureditve ČPTS

- Ustava vsem zagotavlja enake pravice in svoboščine.
- Temeljno ustavno načelo je načelo enakost pred zakonom in v zakonu iz 14. člena.
- Funkcija načela enakosti je zagotavljanje svobode posameznika in svobodne, pravične in demokratično urejene družbe; varuje ustavni vrednoti miru in nenasilja.
- 14. člen: V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost (dodano leta 2004, Ur. l. RS, št. 69/04) ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki.
- 14. člen je tesno povezan z 22. (enako varstvo pravic), 23. (pravico do sodnega varstva), 25. (pravica do pravnega sredstva), 29. (pravna jamstva v kazenskem postopku) in z 63. členom, ki prepoveduje spodbujanje k neenakopravnosti in nestrpnosti, k nasilju in vojni:
 - o Protiustavno je vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti.
 - o Protiustavno je vsakršno spodbujanje k nasilju in vojni.

1.6.5. Uresničevanje ČPTS

- **Uresničevanje in načelo neposredne uporabe ČPTS**
 - o Človekove pravice in temeljne svoboščine se uresničujejo neposredno na podlagi ustave (1. odst. 15. člena)
- **Pogoji za zakonsko urejanje in načina uresničevanja ČPTS:**
 - o tako določa ustava (zakonski pridržek) ali
 - o če je to nujno zaradi same narave posamezne pravice ali svoboščine (2. odst.).
- **Omejitve ČPTS: pravice drugih in v ustavi izrecno določeni primeri.**
 - o Človekove pravice in temeljne svoboščine so omejene samo s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa ta ustava (3. odst.).

- Zagotovljeni sta sodno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravica do odprave posledice njihove kršitve.
- Nobene človekove pravice ali temeljne svoboščine, urejene v pravnih aktih, ki veljajo v Sloveniji, ni dopustno omejevati z izgovorom, da je ta ustava ne priznava ali da jo priznava v manjši meri.

1.6.6. Omejevanje ČPTS

- V 16. členu ustava dopušča začasno in izjemno razveljavitev in omejitev pravic.
- V vojnem in izrednem stanju,
- le za omejen čas (t.j. za čas trajanja vojnega ali izrednega stanja),
- v omejenem obsegu (ki ga tako stanje zahteva)
- in tako, da sprejeti ukrepi ne povzročajo neenakopravnosti, ki bi temeljila le na rasi, narodni pripadnosti, spolu, jeziku, veri, političnem ali drugem prepričanju, gmotnem stanju, rojstvu, izobrazbi, družbenem položaju ali katerikoli drugi osebni okoliščini.
- Hierarhično najpomembnejše ustavne pravice, ki jih ni mogoče začasno razveljaviti ali omejiti, so določene v 17. (nedotakljivost človeškega življenja), 18. (prepoved mučenja), 21. (varstvo človekove osebnosti in dostojanstva), 27. (domneva nedolžnosti), 28. (načelo zakonitosti v kazenskem postopku), 29. (pravna jamstva v kazenskem postopku) in 41. členu (svoboda vesti s svobodo religije, verskega ali drugega prepričanja).

1.6.7. Temeljne in izhodiščne ČPTS

- Ustava v **17. členu** zagotavlja **nedotakljivost človekovega življenja**:
 - o Človekovo življenje je nedotakljivo.
 - o V Sloveniji ni smrtne kazni.
- V **18. členu** je vsebovana **prepoved mučenja**:
 - o Nihče ne sme biti podvržen mučenju, nečloveškemu ali ponižujočem kaznovanju ali ravnanju.
 - o Na človeku je prepovedano delati medicinske ali druge znanstvene poskuse brez njegove svobodne privolitve.
- V **19. členu** je zagotovljeno **varstvo osebne svobode**:
 - o Vsakdo ima pravico do osebne svobode.
 - o Nikomur se ne sme vzeti prostosti, razen v primerih in po postopku, ki ga določa zakon.
 - o Vsakdo, ki mu je odvzeta prostost, mora biti v materinem jeziku ali v jeziku, ki ga razume, takoj obveščen o razlogih za odvzem prostosti. V čim krajšem času mu mora biti tudi pisno sporočeno, zakaj mu je bila prostost odvzeta. Takoj mora biti poučen o tem, da ni dolžan ničesar izjaviti, da ima pravico do takojšnje pravne pomoči zagovornika, ki si ga svobodno izbere, in o tem, da je pristojni organ na njegovo zahtevo dolžan o odvzemu prostosti obvestiti njegove bližnje.
- V tesni zvezi z pravico do osebne svobode je ustavno **dopustna odreditev in trajanje pripora iz 20. člena**:
 - o Oseba, za katero obstaja utemeljen sum, da je storila kaznivo dejanje, se sme pripreti samo na podlagi odločbe sodišča, kadar je to neogibno potrebno za potek kazenskega postopka ali za varnost ljudi.
 - o Ob priporu, najkasneje pa v 24 urah po njem, mora biti priprtemu vročena pisna, obrazložena odločba. Proti tej odločbi ima priprti pravico do pritožbe, o kateri mora sodišče odločiti v 48 urah. Pripor sme trajati samo toliko časa, dokler so za

to dani zakonski razlogi, vendar največ tri mesece od dneva odvzema prostosti. Vrhovno sodišče sme pripor podaljšati še za nadaljnje tri mesece.

- o Če do izteka teh rokov obtožnica ni vložena, se obdolženca izpusti.
- Zelo važna je določba **21. člena**, ki zagotavlja **varstvo človekove osebnosti in dostojanstva**:
 - o Zagotovljeno je spoštovanje človekove osebnosti in njegovega dostojanstva v kazenskem in v vseh drugih pravnih postopkih, in prav tako med odvzemom prostosti in izvrševanjem kazni.
 - o Prepovedno je vsakršno nasilje nad osebami, ki jim je prostost kakorkoli omejena, ter vsakršno izsiljevanje priznanj in izjav.

1.6.8. ČPTS – splošna ustavna procesna jamstva

- Operacionalizirajo načelo pravne države iz 2. člena.
- V **22. členu** je zagotovljeno **enako varstvo pravic**:
 - o Vsakomur je zagotovljeno enako varstvo njegovih pravic v postopku pred sodiščem in pred drugimi državnimi organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil, ki odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih ali pravnih interesih.
- **Vsakdo ima pravico do sodnega varstva (23. člen)**:
 - o Vsakdo ima pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče.
 - o **Pravica do naravnega-zakonitega sodnika**: Sodi mu lahko samo sodnik, ki je izbran po pravilih, vnaprej določenih z zakonom in s sodnim redom.
- **Načelo javnosti sojenja (24. člen)**:
 - o Sodne obravnave so javne. Sodbe se izrekajo javno. Izjeme določa zakon.
- Vsakdo ima **pravico do vložitve učinkovitega pravnega sredstva (25. člen)**:
 - o Vsakomur je zagotovljena pravica do pritožbe ali drugega pravnega sredstva proti odločbam sodišč in drugih državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil, s katerimi ti odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih ali pravnih interesih.

1.6.9. Odškodnina, jamstva v kazenskem pravu, rehabilitacija

- **Splošna ustavna pravica do povračila škode (26. člen)**:
 - o Vsakdo ima pravico do povračila škode, ki mu jo v zvezi z opravljanjem službe ali kakšne druge dejavnosti državnega organa, organa lokalne skupnosti ali nosilca javnih pooblastil s svojim protipravnim ravnanjem stori oseba ali organ, ki tako službo ali dejavnost opravlja.
 - o Oškodovanec ima pravico, da v skladu z zakonom zahteva povračilo tudi neposredno od tistega, ki mu je škodo povzročil.
- **Domneva nedolžnosti v kazenskem postopku (27. člen)**: Kdor je obdolžen kaznivega ravnanja, velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo.
- **Načelo zakonitosti v kazenskem pravu (28. člen)**:
 - o Nihče ne sme biti kaznovan za dejanje, za katero ni zakon določil, da je kaznivo, in ni zanj predpisal kazni, še preden je bilo dejanje storjeno.
 - o Dejanja, ki so kazniva, se ugotavljajo in kazni zanje izrekajo po zakonu, ki je veljal ob storitvi dejanja, razen če je novi zakon za storilca milejši.

- **Pravna jamstva v kazenskem postopku (29. člen):** Vsakomur, ki je obdolžen kaznivega dejanja, morajo biti ob popolni enakopravnosti zagotovljene tudi naslednje pravice:
 - o da ima primeren čas in možnosti za pripravo svoje obrambe;
 - o da se mu sodi v njegovi navzočnosti in da se brani sam ali z zagovornikom;
 - o da mu je zagotovljeno izvajanje dokazov v njegovo korist;
 - o da ni dolžan izpovedati zoper sebe ali svoje bližnje, ali priznati krivde.
- **Ustavna pravica do rehabilitacije in odškodnine (30. člen):** Kdor je bil po krivem obsojen za kaznivo dejanje ali mu je bila prostost neutemeljeno odvzeta, ima pravico do rehabilitacije, do povrnitve škode, in druge pravice po zakonu.
- **Načelo ne bis in idem (Ne (sodi) dvakrat o isti stvari; op.o.)** – prepoved ponovnega sojenja o isti stvari (**31. člen**): Nihče ne sme biti ponovno obsojen ali kaznovan zaradi kaznivega dejanja, za katero je bil kazenski postopek zoper njega pravnomočno ustavljen, ali je bila obtožba zoper njega pravnomočno zavrnjena, ali je bil s pravnomočno sodbo oproščen ali obsojen.

1.6.10. Svoboda gibanja in pravica do zasebne lastnine

- Ustava v **32. členu** jamči **svobodo gibanja**, predvidena omejitev zaradi ukrepa preprečevanja širjenja nalezljivih bolezni:
 - o Vsakdo ima pravico, da se prosto giblje in si izbira prebivališče, da zapusti državo in se vanjo kadarkoli vrne.
 - o Ta pravica se sme omejiti z zakonom, vendar samo, če je to potrebno, da bi se zagotovil potek kazenskega postopka, da bi se preprečilo širjenje nalezljivih bolezni, se zavaroval javni red, ali če to zahtevajo interesi obrambe države.
 - o Tujcem se na podlagi zakona lahko omeji vstop v državo in čas bivanja v njej.
- V **33. členu** je zagotovljena **pravica do zasebne lastnine in dedovanja**: Zagotovljena je pravica do zasebne lastnine in dedovanja.

1.6.11. Osebnostne pravice in svoboščine

- Temeljna ustavna zahteva je spoštovanje **pravice do osebnega dostojanstva in varnosti** iz **34. člena**: Vsakdo ima pravico do osebnega dostojanstva in varnosti.
- Ustavno je zagotovljeno **varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic oz. splošne svobode ravnanja (35. člen)**; zelo pomembna določba za zdravstveno pravo: Zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic.
- Ustava v **36. členu** jamči **nedotakljivost stanovanja**:
 - o Stanovanje je nedotakljivo.
 - o Nihče ne sme brez odločbe sodišča proti volji stanovalca vstopiti v tuje stanovanje ali v druge tuje prostore, niti jih ne sme preiskovati.
 - o Pri preiskavi ima pravico biti navzoč tisti, čigar stanovanje ali prostori se preiskujejo, ali njegov zastopnik.
 - o Preiskava se sme opraviti samo v navzočnosti dveh prič.
 - o Pod pogoji, ki jih določa zakon, sme uradna oseba brez odločbe sodišča vstopiti v tuje stanovanje ali v tuje prostore in izjemoma brez navzočnosti prič opraviti preiskavo, če je to neogibno potrebno, da lahko neposredno prime storilca kaznivega dejanja ali da se zavarujejo ljudje in premoženje.
- Zagotavlja tudi varstvo **tajnosti pisem in drugih občil (37. člen)**:
 - o Zagotovljena je tajnost pisem in drugih občil.

- o Samo zakon lahko predpiše, da se na podlagi odločbe sodišča za določen čas ne upošteva varstvo tajnosti pisem in drugih občil in nedotakljivost človekove zasebnosti, če je to nujno za uvedbo, ali potek kazenskega postopka ali za varnost države.
- Posebno pomembno ustavno jamstvo je **zahteva po varstvu osebnih podatkov (38. člen)**:
 - o Zagotovljeno je varstvo osebnih podatkov. Prepovedana je uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja.
 - o Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor in varstvo tajnosti osebnih podatkov določa zakon.
 - o Vsakdo ima pravico seznaniti se z zbranimi osebnimi podatki, ki se nanašajo nanj, in pravico do sodnega varstva ob njihovi zlorabi.

1.6.12. Politične pravice in svoboščine

- **Pravica do svobode izražanja (39. člen)**:
 - o Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja.
 - o Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon.
- **Pravica do popravka in odgovora (40. člen)**: Zagotovljena je pravica do popravka objavljenega obvestila, s katerim sta prizadeta pravica ali interes posameznika, organizacije ali organa, in prav tako je zagotovljena pravica do odgovora na objavljeno informacijo.
- **Svoboda vesti in veroizpovedi (41. člen)**:
 - o Izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju je svobodno.
 - o Nihče se ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja.
 - o Starši imajo pravico, da v skladu s svojim prepričanjem zagotavljajo svojim otrokom versko in moralno vzgojo. Usmerjanje otrok glede verske in moralne vzgoje mora biti v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo ter z njegovo svobodo vesti, verske in druge opredelitve ali prepričanja.
- **Pravica do zbiranja in svoboda združevanja (42. člen)**:
 - o Zagotovljena je pravica do mirnega zbiranja in do javnih zborovanj.
 - o Vsakdo ima pravico, da se svobodno združuje z drugimi.
 - o Zakonske omejitve teh pravic so dopustne, če to zahteva varnost države ali javna varnost ter **varstvo pred širjenjem nalezljivih bolezní**.
 - o Poklicni pripadniki obrambnih sil in policije ne morejo biti člani političnih strank.
- **Volilna pravica (43. člen)**:
 - o Volilna pravica je splošna in enaka.
 - o Vsak državljan, ki je dopolnil 18 let, ima pravico voliti in biti voljen.
 - o Zakon lahko določi, v katerih primerih in pod katerimi pogoji imajo volilno pravico tujci.
 - o Zakon določi ukrepe za spodbujanje enakih možnosti moških in žensk pri kandidiranju na volitvah v državne organe in organe lokalnih skupnosti. (dodano leta 2004, Ur.l. RS, št. 69/04)

- **Pravica do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev (44. člen):** Vsak državljan ima pravico, da v skladu z zakonom neposredno ali po izvoljenih predstavnikih sodeluje pri upravljanju javnih zadev.
- **Pravica do peticije (45. člen):** Vsak državljan ima pravico do vlaganja peticij in do drugih pobud splošnega pomena.
- **Pravica do ugovora vesti (46. člen):** Ugovor vesti je dopusten v primerih, ki jih določi zakon, če se s tem ne omejujejo pravice in svoboščine drugih oseb.
- **Izročitev (47. člen):**
 - o Državljana Slovenije ni dovoljeno izročiti tuji državi. Tujca je dovoljeno izročiti samo v primerih, predvidenih z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo. (spremenjeno leta 2003, Ur.l. RS, št. 24/03)
 - o Državljana Slovenije ni dovoljeno izročiti ali predati, razen če obveznost izročitve ali predaje izhaja iz mednarodne pogodbe, s katero Slovenija v skladu z določbo prvega odstavka 3.a člena prenaša izvrševanje dela suverenih pravic na mednarodno organizacijo.
- **Pravica do pribežališča (48. člen):** V mejah zakona je priznana pravica pribežališča tujim državljanom in osebam brez državljanstva, ki so preganjane zaradi zavzemanja za človekove pravice in temeljne svoboščine.

1.6.13. Ekonomske in socialne pravice

- **Svoboda dela (49. člen):**
 - o Zagotovljena je svoboda dela.
 - o Vsakdo prosto izbira zaposlitev.
 - o Vsakomur je pod enakimi pogoji dopustno vsako delovno mesto.
 - o Prisilno delo je prepovedano.
- **Pravica do socialne varnosti (50. člen)** – spremenjeno leta 2004, Ur.l. RS, št. 69/04:
 - o Državljanji imajo pod pogoji, določenimi z zakonom, pravico do socialne varnosti, vključno s pravico do pokojnine.
 - o Država ureja obvezno zdravstveno, pokojninsko, invalidsko in drugo socialno zavarovanje ter skrbi za njihovo delovanje.
 - o Vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja je zagotovljeno posebno varstvo v skladu z zakonom.
- **Pravica do zdravstvenega varstva (51. člen):**
 - o Vsakdo ima pravico do zdravstvenega varstva pod pogoji, ki jih določa zakon.
 - o Zakonsko določa pravice do zdravstvenega varstva iz javnih sredstev.
 - o Nikogar ni mogoče prisiliti k zdravljenju, razen v primerih, ki jih določa zakon.
- **Pravice invalidov (52. člen):**
 - o Invalidom je v skladu z zakonom zagotovljeno varstvo ter usposabljanje za delo.
 - o Otroci z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter druge huje prizadete osebe imajo pravico do izobraževanja in usposabljanja za dejavno življenje v družbi.
 - o Izobraževanje in usposabljanje iz prejšnjega odstavka se financira iz javnih sredstev.
- **Ustavno varstvo zakonske zveze in družine (53. člen):**
 - o Zakonska zveza temelji na enakopravnosti zakoncev. Sklene se pred pristojnim državnim organom.
 - o Zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej, v družini in v zunajzakonski skupnosti ureja zakon.

- o Država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere.
- **Ustavne pravice in dolžnosti staršev (54. člen):**
 - o Starši imajo pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Ta pravica in dolžnost se staršem lahko odvzame ali omeji samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon.
 - o Otroci, rojeni zunaj zakonske zveze, imajo enake pravice kakor otroci, rojeni v njej.
- **Pravica do svobodnega odločanja o rojstvih otrok (55. člen):**
 - o Odločanje o rojstvih svojih otrok je svobodno.
 - o Država zagotavlja možnosti za uresničevanje te svoboščine in ustvarja razmere, ki omogočajo staršem, da se odločajo za rojstva svojih otrok.
- **Ustavno varstvo pravic otrok (56. člen):**
 - o Otroci uživajo posebno varstvo in skrb. Človekove pravice in temeljne svoboščine uživajo otroci v skladu s svojo starostjo in zrelostjo.
 - o Otrokom se zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem. Takšno varstvo ureja zakon.
 - o Otroci in mladoletniki, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države. Njihov položaj ureja zakon.

1.6.14. Izobraževanje, znanost in ustvarjalnost

- **Svoboda izobraževanja in šolanja (57. člen):**
 - o Izobraževanje je svobodno.
 - o Osnovnošolsko izobraževanje je obvezno in se financira iz javnih sredstev.
 - o Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno izobrazbo.
- **Avtonomnost univerze in drugih visokih šol (58. člen):**
 - o Državne univerze in državne visoke šole so avtonomne.
 - o Način njihovega financiranja ureja zakon.
- **Svoboda znanosti in umetnosti (59. člen):** Zagotovljena je svoboda znanstvenega in umetniškega ustvarjanja.
- **Varstvo pravic iz ustvarjalnosti (60. člen):** Zagotovljeno je varstvo avtorskih in drugih pravic, ki izvirajo iz umetniške, znanstvene, raziskovalne in izumiteljske dejavnosti.

1.6.15. Pravice narodnih skupnosti

- **Pravica do svobodnega izražanje narodne pripadnosti (61. člen):** Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.
- **Pravica do uporabe svojega jezika in pisave (62. člen):** Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določi zakon.
- **Ustavna prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti ter prepoved spodbujanja k nasilju in vojni (63. člen):**
 - o Protiustavno je vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti.
 - o Protiustavno je vsakršno spodbujanje k nasilju in vojni.

- **Posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji (64. člen):**
 - o Avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti ter njunim pripadnikom je zagotovljena pravica, da svobodno uporabljajo svoje narodne simbole in da za ohranjanje svoje narodne identitete ustanovljajo organizacije, razvijajo gospodarske, kulturne in znanstvenoraziskovalne dejavnosti ter dejavnosti na področju javnega obveščanja in založništva. V skladu z zakonom imata ti narodni skupnosti in njuni pripadniki pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku ter do oblikovanja in razvijanja te vzgoje in izobraževanja. Zakon določa območja, na katerih je dvojezično šolstvo obvezno. Narodnima skupnostima in njunim pripadnikom je zagotovljena pravica, da gojijo odnose s svojima matičnima narodom in njunima državama. Država gmotno in moralno podpira uveljavljanje teh pravic.
 - o Na območjih, kjer ti skupnosti živita, ustanovijo njuni pripadniki za uresničevanje svojih pravic svoje samoupravne skupnosti. Na njihov predlog lahko država pooblasti samoupravne narodne skupnosti za opravljanje določenih nalog iz državne pristojnosti ter zagotavlja sredstva za njihovo uresničevanje.
 - o Narodni skupnosti sta neposredno zastopani v predstavniških organih lokalne samouprave in v državnem zboru.
 - o Zakon ureja položaj in način uresničevanja pravic italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti na območjih, kjer živita, obveznosti samoupravnih lokalnih skupnosti za uresničevanje teh pravic, ter tiste pravice, ki jih pripadniki teh narodnih skupnosti uresničujejo tudi zunaj teh območij. Pravice obeh narodnih skupnosti ter njunih pripadnikov so zagotovljene ne glede na število pripadnikov teh skupnosti.
 - o Zakoni, drugi predpisi in splošni akti, ki zadevajo uresničevanje v ustavi določenih pravic in položaja zgolj narodnih skupnosti, ne morejo biti sprejeti brez soglasja predstavnikov narodnih skupnosti.
- **Položaj in posebne pravice romske skupnosti v Sloveniji (65. člen):** Položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon.

1.7. Gospodarska in socialna razmerja

- **Ustavno varstvo dela (66. člen):** Država ustvarja možnosti za zaposlovanje in za delo ter zagotavlja njuno zakonsko varstvo.
- **Pravica do zasebne lastnine (67. člen):**
 - o Zakon določa način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija.
 - o Zakon določa način in pogoje dedovanja.
- **Lastninska pravica tujcev (68. člen):**
 - o Tujci lahko pridobivajo lastninsko pravico na nepremičninah pod pogoji, ki jih določa zakon. Na zemljiščih tujci ne morejo pridobiti lastninske pravice, razen z dedovanjem ob pogoju vzajemnosti. (spremenjeno leta 1997, Ur.l. R.S. 42/97)
 - o Tujci lahko pridobijo lastninsko pravico na nepremičninah pod pogoji, ki jih določa zakon ali če tako dolo ča mednarodna pogodba, ki jo ratificira Državni zbor, ob pogoju vzajemnosti.
 - o Zakon in mednarodno pogodbo iz prejšnjega odstavka sprejme Državni zbor z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev (spremenjeno leta 2003, Ur.l. R.S. 24/03)

- o Tujci lahko pridobijo lastninsko pravico na nepremičninah pod pogoji, ki jih določa zakon ali mednarodna pogodba, ki jo ratificira državni zbor.
- **Razlastitev (69. člen):** Lastninska pravica na nepremičnini se lahko v javno korist odvzame ali omeji proti nadomestilu v naravi ali proti odškodnini pod pogoji, ki jih določa zakon.

1.7.1. Ustavno varstvo javnega dobra, naravnih dobrin, zemljišč in okolja

- **Varstvo javnega dobra in naravnih bogastev (70. člen):**
 - o Na javnem dobru se lahko pridobi posebna pravica uporabe pod pogoji, ki jih določa zakon.
 - o Zakon določa pogoje, pod katerimi se smejo izkoriščati naravna bogastva.
 - o Zakon lahko določi, da smejo naravna bogastva izkoriščati tudi tuje osebe, in določi pogoje za izkoriščanje.
- **Ustavno varstvo zemljišč (71. člen):**
 - o Zakon določa zaradi smotrnega izkoriščanja posebne pogoje za uporabo zemljišč.
 - o Zakon določa posebno varstvo kmetijskih zemljišč.
 - o Država skrbi za gospodarski, kulturni in socialni napredek prebivalstva na gorskih in hribovitih območjih.
- **Pravica do zdravega življenjskega okolja (72. člen):**
 - o Vsakdo ima v skladu z zakonom pravico do zdravega življenjskega okolja.
 - o Država skrbi za zdravo življenjsko okolje. V ta namen zakon določa pogoje in načine za opravljanje gospodarskih in drugih dejavnosti.
 - o Zakon določa, ob katerih pogojih in v kakšnem obsegu je povzročitelj škode v življenjskem okolju dolžan poravnati škodo.
 - o Varstvo živali pred mučenjem ureja zakon.

1.7.2. Gospodarska in socialna razmerja II

- **Dolžnost varovanja naravne in kulturne dediščine (73. člen):**
 - o Vsakdo je dolžan v skladu z zakonom varovati naravne znamenitosti in redkosti ter kulturne spomenike.
 - o Država in lokalne skupnosti skrbijo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine.
- **Svobodna gospodarska pobuda (74. člen):**
 - o Gospodarska pobuda je svobodna.
 - o Zakon določa pogoje za ustanavljanje gospodarskih organizacij. Gospodarska dejavnost se ne sme izvajati v nasprotju z javno koristjo.
 - o Prepovedana so dejanja nelojalne konkurence in dejanja, ki v nasprotju z zakonom omejujejo konkurenco.
- **Pravica do soodločanja (75. člen):** Delavci sodelujejo pri upravljanju v gospodarskih organizacijah in zavodih na način in pod pogojih, ki jih določa zakon.
- **Sindikalne svoboščine (76. člen):** Ustanavljanje in delovanje sindikatov ter včlanjevanje vanje je svobodno.
- **Pravica do stavke (77. člen):**
 - o Delavci imajo pravico do stavke.
 - o Če to zahteva javna korist, se lahko pravica do stavke, upoštevajoč vrsto in naravo dejavnosti, z zakonom omeji.
- **Pravica do primernega stanovanja (78. člen):** Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje.
- **Pravice v Sloveniji zaposlenih tujcev (79. člen):** V Sloveniji zaposleni tujci in člani njihovih družin imajo posebne pravice, določene z zakonom.

1.8. Pravno varstvo ČPTS

- K varovanju so zavezani vsi državni organi, organi LS in nosilci javnih pooblastil
- Posebna pravna sredstva za varovanje ČPTS: tožba v upravnem sporu (subsidiarno varstvo; upravno sodišče), ustavna pritožba (izčrpanost vseh rednih pravnih sredstev; ustavno sodišče)
- Varuh človekovih pravic (Zakon o varuhu človekovih pravic)
- Pritožba na Evropsko sodišča za človekove pravice v Strasburgu

1.9. Organi javne uprave

- Državni organi (ustavni organi, organi, ustanovljeni z zakonom).
- Organi samoupravnih lokalnih skupnosti
- Nosilci javnih pooblastil
- Organi v sistemu javne zdravstvene mreže

1.10. Državna ureditev

- **Državni zbor** (sestava in volitve, poslanska imuniteta, zasedanja, odločanje, zakonska pristojnost, zakonska iniciativa, zakonodajni referendum, razglasitev zakona, vojno in izredno stanje, parlamentarna preiskava, poslovnik, nagrajevanje poslancev)
- **Državni svet** (sestava, volitve, odločanje, nezdružljivost funkcije in imuniteta, poslovnik DS)
- **Predsednik republike** (funkcija, volitve, prisega, nezdružljivost funkcije, nadomeščanje, uredbe z zakonsko močjo, odgovornost)
- **Vlada** (sestava, imenovanje ministrov, prisega, organizacija vlade, prenehanje funkcije predsednika in ministrov vlade, nezaupnica vladi, interpelacija, obtožba zoper predsednika vlade in ministre)
- **Uprava** (organizacija in delo uprave, zaposlitev v upravnih službah)
- **Obramba države** (dolžnost sodelovanja pri obrambi države, obramba države)
- **Sodstvo** (Vrhovno sodišče, udeležba državljanov pri izvajanju sodne oblasti, sodni svet, imuniteta sodnika)
- **Državno tožilstvo** (državni tožilec)
- **Odvetništvo in notariat**

1.11. Samouprava

- **Lokalna samouprava** (občine, mestne občine, pokrajine)
- **Druga samouprava** (funkcionalna)

1.12. Javne finance

- Financiranje države in lokalnih skupnosti
- Davki
- Proračun
- Krediti v breme države
- Računsko sodišče
- Centralna banka

1.13. Ustavno sodišče RS

- Pristojnosti ustavnega sodišča
- Razveljavitev zakona
- Postopek pred ustavnim sodiščem
- Sestava in volitve
- Predčasna razrešitev ustavnega sodišča
- Mandat sodnikov
- Nezdržljivost funkcije
- Imuniteta

1.14. Postopek za spremembo ustave

- Predlog za začetek postopka
- Akt o sprejemu ustave
- Potrditev spremembe ustave na referendumu
- Razglasitev spremembe ustave

2. Modul zdravstvena zakonodaja

2.1. Uvod v zdravstveno pravo

- Pojem; celota pravnih norm, ki urejajo zdravstveno področje
- Narava zdravstvenega prava
- Obseg in predmet zdravstvenega prava

2.1.1. Pravica do zdravja oz. do zdravstvenega varstva – viri zdravstvenega prava

- Temeljne in splošne norme, ki sestavljajo pravico do zdravja, so vsebovane že v mednarodnem javnem pravu.
- Bolj podrobno in obsežno je pravica do zdravja opredeljena v domačem (nacionalnem ali notranjem) pravu.

2.2. Varovanje javnega zdravja v mednarodnih aktih

- Akti OZN: Ustanovna listina ZN (IX. poglavje; 55. – 60. člen)
 - o ZN se zavzemajo za urejanje mednarodnih ekonomskih, socialnih, zdravstvenih in sorodnih problemov ter mednarodno sodelovanje na kulturnem in prosvetnem področju (c. tč. 55. čl.).
 - o ZN sodeluje s specializiranimi ustanovami na zdravstvenem področju (57. čl.)
 - o Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (12. člen)
- Akti Svetovne zdravstvene organizacije: Ustava SZO, Lizbonska deklaracija o pravicah pacienta
- Akti Mednarodne organizacije dela: Konvencija št. 102 o minimalnih normah socialne varnosti, Konvencija št. 161 o službi medicine dela
- Akti Sveta Evrope: Evropska socialna listina (pravica do varstva zdravja urejena v 11. členu), Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (8. člen), Konvencija o varstvu človekovih pravic v zvezi z uporabo biologije in medicine
- Akti Evropske skupnosti/EU: Pogodba o ustanovitvi ES (152. člen)

2.2.1. Evropska socialna listina

- **7. člen (Pravica otrok in mladostnikov do varstva):** Da bi zagotavljal učinkovito uresničevanje pravic otrok in mladostnikov do varstva, se pogodbenice zavezujejo, da: tč. 9. določijo redne zdravniške preglede osebam, mlajšim od osemnajst let, ki so zaposlene v poklicih, določenih z državno zakonodajo.
- **11. člen (Pravica do varstva zdravja):** Da bi zagotavljal učinkovito uresničevanje pravice do varstva zdravja, se pogodbenice zavezujejo, da bodo neposredno ali v sodelovanju z javnimi ali zasebnimi organizacijami sprejele primerne ukrepe, da bi med drugim:
 - o v največji možni meri odstranile vzroke slabega zdravja;
 - o zagotovile svetovalne in izobraževalne možnosti za izboljšanje zdravja in spodbujanje čuta osebne odgovornosti za zdravje;
 - o v največji možni meri preprečevale epidemije, endemične in druge bolezni ter nesreče.
- **13. člen (Pravica do socialne in zdravstvene pomoči):** Da bi zagotavljal učinkovito uresničevanje pravice do socialne in zdravstvene pomoči, se pogodbenice zavezujejo, da:

- o zagotovijo vsaki osebi, ki je brez zadostnih sredstev in si takih sredstev ni zmožna zagotoviti niti z lastnim trudom niti iz drugih virov, zlasti z dajatvami iz sistema socialne varnosti, zadostno pomoč in v primeru bolezni nego, potrebno glede na njeno stanje;
- o zagotovijo, da osebe, ki prejemajo tako pomoč, zato nimajo nič manjših političnih ali socialnih pravic;
- o vsakomur omogočijo, da mu ustrezne javne ali zasebne službe svetujejo ali pomagajo, kolikor je potrebno, da se prepreči, odpravi ali ublaži osebna ali družinska stiska;
- o uveljavijo določbe iz prvega, drugega in tretjega odstavka tega člena v enaki meri za svoje državljane in državljane drugih pogodbenic, ki so zakonito na njihovem ozemlju, v skladu s svojimi obveznostmi po Evropski konvenciji o socialni in zdravstveni pomoči, podpisani 11. decembra 1953 v Parizu.

2.3. Nacionalno pravo – pravica do zdravstvenega varstva (51. člen Ustave)

- **Prvi odstavek:** Vsakdo ima pravico do zdravstvenega varstva pod pogoji, ki jih določa zakon.
- **Drugi odstavek:** Zakon določa pravice do zdravstvenega varstva iz javnih sredstev.
- **Tretji odstavek:** Nikogar ni mogoče prisiliti k zdravljenju, razen v primerih, ki jih določa zakon.
- Ustava ne določa pravice do zdravja v smislu (pravice) rezultata, ampak državi nalaga obveznost, da zagotovi ustrezne možnosti zdravljenja, ki vodijo k zdravju (pravica prizadevanja). Država zagotavlja zdravljenje, ne pa zdravje kot tako. Gre za “dinamično” pravico; odvisna je od materialnih možnosti družbe, od njenih vrednostnih prepričanj, razvoja zdravniške znanosti in stroke.

2.3.1. Razlaga notranje strukture 51. člena

- Pravica do zdravstvenega varstva je ena od temeljnih socialnih pravic, ki pomenijo izpeljavo načela socialne države iz 2. člena Ustave.
- Prvi in drugi odstavek urejata pravico do zdravstvenega varstva kot pravico pozitivnega statusa (zahteva aktivno delovanje države).
- Prva odstavka vsebujeta zakonski pridržek: konkretnije mora pravico do zdravstvenega varstva določiti zakonodajalec z zakonom.
- Tretji odstavek ureja ustavno prepoved prisilnega zdravljenja kot obrambne pravice (pravice negativnega statusa), ki predstavlja poseben vidik splošne svobode ravnanja posameznika (35. čl.) na področju, ki se nanaša na njegovo zdravje (iz nje izhaja pravica bolnika zavrniti zdravljenje).
- Gre za samostojno človekovo pravico in ni le izpeljava 2. (načela socialne države) in 50. člena (pravice do socialne varnosti) ter ima širši domet.

2.3.2. Povezanost pravice do zdravstvenega varstva z drugimi ustavnimi pravicami oz. določbami

- Ustavno-sistemski okvir uresničevanja pravice do zdravstvenega varstva je določen z
 - o načelom enakosti in prepovedjo diskriminacije (14. člen),
 - o zagotavljanjem ustavnih procesnih jamstev (22. – 25. člen) in
 - o zahtevo po spoštovanju načela ustavnosti in zakonitosti (120. – 153. člen).

- Tesno je povezana s splošno pravico do socialne varnosti iz 50. člena; 51. člen je v razmerju do 50. člena posebna določba (zdravstveno varstvo je ena od posebnih oblik zagotavljanja socialne varnosti).
- Posebej je povezana s pravico do zdravega življenjskega okolja iz 72. člena.
- V konkretnih primerih je lahko močno povezana z naslednjimi določbami:
 - o nedotakljivostjo človeškega življenja (17. člen),
 - o prepovedjo mučenja, opravljanja medicinskih ali dr. znanstvenih poskusov brez privolitve (18. člen),
 - o varstvo osebne svobode (19. člen),
 - o svobodo gibanja (32. člen),
 - o varstvo osebnega dostojanstva (34. člen),
 - o varstvo zasebnosti (35. člen),
 - o varstvom osebnih podatkov (38. člen);
 - o posredno pomembna tudi glede določbe o svobodnem odločanju o rojstvu otrok (55. člen).

2.3.3. Ustavna dolžnost države zaradi uresničevanja 51. člena

- Država mora z **zakonom** določiti:
 - o vsebino pravice do zdravstvenega varstva, subjekte, vrsto in obseg pripadajočih jim pravic (1. odst. 51. člena),
 - o vsebino pravice do medicinske oskrbe (1. odst. 50. člena) na temelju pravice do socialne varnosti,
 - o pravice do zdravstvenega varstva iz javnih sredstev (2. odst. 51. člena); katere vrste in kakšen obseg zdravstvenega varstva se financira iz javnih sredstev,
 - o obseg pravic do denarnega nadomestila v primeru nezmožnosti za delo zaradi bolezni ali druge zdravstvene okvare (1. odst. 50. člena) na temelju pravice do socialne varnosti ter
 - o obvezno zdravstveno socialno zavarovanje in skrbeti za njegovo delovanje.
- Splošna dolžnost države je organizirati javni sistem zdravstvenega zavarovanja skrbeti za njegovo delovanje.

2.4. Glavni zakoni in drugi akti, ki zagotavljajo uresničevanje ustavne pravice do zdravstvenega varstva

- Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ)
- Zakon o zdravstveni dejavnosti (ZZDej)
- Zakon o zdravstveni službi (ZZdrS)
- Zakon o zdravstveni inšpekciji (ZZdrI)
- Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja (POZZ)

2.5. Drugi zakonski predpisi, ki zagotavljajo uresničevanje ustavne pravice do zdravstvenega varstva

- Zakon o zobozdravstveni dejavnosti
- Zakon o lekarniški dejavnosti
- Zakon o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva
- Zakon o zdravilih in medicinskih pripomočkih
- Zakon o invalidskem in pokojninskem zavarovanju

- Zakon o socialnem varstvu
- Zakon o delovnih razmerjih

2.6. Zdravstvo – pravna ureditev zdravstvene dejavnosti

- Pojem, značaj in posebni pogoji dela (dežurstvo, stalna pripravljenost, podaljšan delovni čas itd.)
- Osnovna področja zdravstva: preventiva, kurativa, socialna medicina

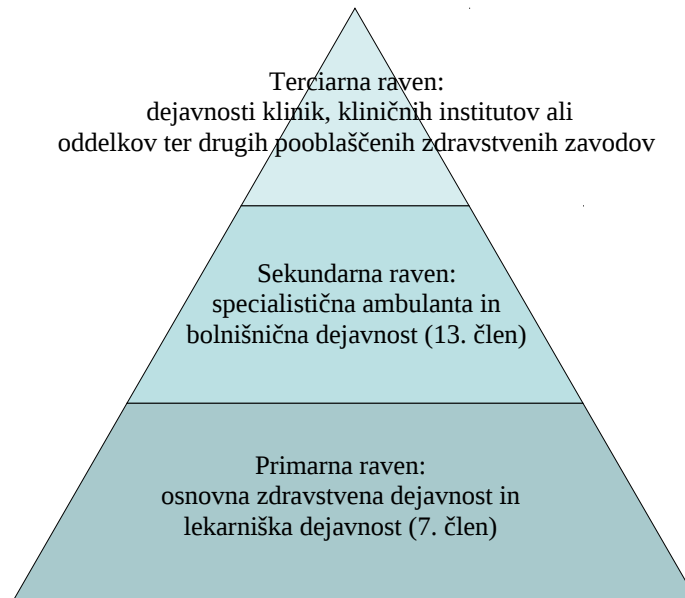
2.7. Zakon o zdravstveni dejavnosti (ZZDej – UPB1)

- Objava: Uradni list RS, št. 36/04
- Gre za enega od najvažnejših sistemskih zakonov na zdravstvenem področju
- Ureja:
 - o Temeljna pravila oz. opredelitev vsebine zdravstvene dejavnosti
 - o Vsebino in organizacijske oblike opravljanja zdravstvene dejavnosti (javno zdravstveno službo)
 - o Status zdravstvenih zavodov
 - o Režim opravljanja zasebne zdravstvene dejavnosti
 - o Podeljevanje koncesij za opravljanje javne službe v zdravstveni dejavnosti
 - o Načine in pogoje za opravljanje zdravstvene dejavnosti
 - o Položaj zdravstvenih delavcev in zdravstvenih sodelavcev
 - o Položaj zdravstvenega delavca, državljana članice UE, ki ima v državi članici EU pridobljeno kvalifikacijo magistra farmacije, diplomirana medicinska sestra ali diplomirana babica
 - o Strokovni organi na področju zdravstvene dejavnosti
 - o Nadzorstvo na področju zdravstvene dejavnosti
 - o Povezovanje zdravstvenih organizacij in delavcev v združenja in zbornice
 - o Kazenske določbe

2.7.1. Splošna opredelitev zdravstvene dejavnosti (1. – 6. člen ZZDej)

- Najbolj splošna opredelitev (prvi odst. 1. člena): Ukrepi in aktivnosti, ki jih po medicinski doktrini in ob uporabi medicinske tehnologije opravljajo zdravstveni delavci in sodelavci pri varovanju zdravja, preprečevanju, odkrivanju in zdravljenju bolnikov in poškodovancev.
- Zakon ureja:
 - o vsebino in opravljanje zdravstvene dejavnosti,
 - o javno zdravstveno službo in
 - o povezovanje zdravstvenih organizacij in delavcev v zbornice in združenja.

2.7.2. Ravni opravljanja zdravstvene dejavnosti (3. člen)



2.7.3. Socialnomedicinska, higienska, epidemiološka in zdravstveno-ekološka dejavnost

- Je posebna specialistična dejavnost (peti odst. 2. člena)
- Opravlja se na sekundarni in terciarni ravni
- Njeno vsebino natančneje določa 22. člen in obsega:
 - o proučevanje in spremljanje zdravstvenega stanja in drugih razmer, ki vplivajo na zdravje prebivalstva, ter spremljanje izvajanja ukrepov za odkrivanje in odpravljanje zdravju škodljivih ekoloških in drugih dejavnikov ter ukrepov za krepitev, ohranitev in povrnitev zdravja ljudi;
 - o pripravljane strokovnih podlag za razvoj in organizacijo zdravstvene dejavnosti in za učinkovito zdravstveno ekonomiko ter upravljanje pri uresničevanju zdravstvenega varstva;
 - o strokovno-izobraževalno, znanstveno-raziskovalno in strokovno-publicistično delo na tem področju;
 - o načrtovanje, predlaganje in usklajevanje ukrepov in postopkov za napredek zdravstvene vzgoje in zdravstvene kulture prebivalstva;
 - o sodelovanje pri oblikovanju in izvajanju zdravstvenega in zdravstveno-ekološkega informacijskega sistema.
- Naloge socialnomedicinske, higienske, epidemiološke in zdravstveno-ekološke dejavnosti izvajajo območni zavodi za zdravstveno varstvo in Inštitut za varovanje zdravja (23. člen).

2.7.4. Splošni režim opravljanja zdravstvene dejavnosti

- Domače in tuje pravne in fizične osebe, če izpolnjujejo z zakonom določene pogoje in imajo dovoljenje ministrstva za zdravje (licenco).
- Poseben režim opravljanja zdravstvene dejavnosti kot javne službe: pod enakimi pogoji jo opravljajo javni zdravstveni zavodi ter druge pravne in fizične osebe na podlagi koncesije.

- Izključni režim javne službe velja za: dejavnost klinik, kliničnih inštitutov ali kliničnih oddelkov, socialnomedicinsko, higiensko, epidemiološko in zdravstveno-ekološko dejavnost, lekarniško dejavnost, preskrbo s krvjo, krvnimi pripravki in z organi za presajanje ter za mrliško pregledno službo.

2.7.5. Mreža javne zdravstvene službe (4. – 6. člen ZZDej)

- Zakon kategorično določa, da se zdravstvena dejavnost kot javna služba opravlja v okviru **mreže javne zdravstvene službe (MJZS)**.
- Merila za postavitev MJZS določa **Plan zdravstvenega varstva Republike Slovenije** glede na:
 - o zdravstveno stanje, število, starostno in socialno strukturo prebivalcev,
 - o enake pogoje oz. možnosti za uporabo zdravstvenih storitev,
 - o potrebnega obsega posamezne dejavnosti iz 2. člena tega zakona,
 - o stopnjo urbanizacije območij, specifičnosti poselitve in dostopnosti na demografsko ogroženih območjih ter stanja onesnaženosti okolja in
 - o gospodarske možnosti.
- Na primarni ravni MJZS določa in zagotavlja občina oziroma mesto. Izjeme: demografsko ogrožena območja in zdravstveno varstvo študentov.
- Na sekundarni (po predhodnem mnenju zainteresiranih občin oziroma mesta) in na terciarni ravni MJZS zagotavlja Republika Slovenija.
- Konkurenca med javnim in zasebnim zdravstveni sektorjem (šesti odst. 5. člena): Pri zagotavljanju ustreznih prostorov lahko zasebni zdravstveni delavec kandidira za prostore javne zdravstvene službe. Če za iste prostore kandidirata javni zdravstveni zavod in zasebni zdravstveni delavec, jih ustanovitelj dodeli tistemu, ki ponudi boljše pogoje.
- Javna zdravstvena služba mora biti organizirana tako, da je vsem prebivalcem Republike Slovenije zagotovljena vedno dostopna nujna medicinska pomoč, vključno z nujnimi reševalnimi prevozi in preskrbo z nujnimi zdravili, čimprej in čimbliže njihovem nastanku in med transportom (prvi odst. 6. člena).

2.7.6. Vsebina in organizacijske oblike zdravstvene dejavnosti (ZZDej)

- Zdravstvena dejavnost na primarni ravni
- Zdravstvena dejavnost na sekundarni ravni
- Zdravstvena dejavnost na terciarni ravni
- Druga zdravstvena dejavnost

2.7.7. Zdravstvena dejavnost na primarni ravni – Kaj obsega? (7. člen)

- Spremljanje zdravstvenega stanja prebivalcev in predlaganje ukrepov za varovanje, krepitev in izboljšanje zdravja ter preprečevanje, odkrivanje, zdravljenje in rehabilitacijo bolnikov in poškodovancev.
- Preventivno zdravstveno varstvo rizičnih skupin in drugih prebivalcev v skladu s programom preventivnega zdravstvenega varstva in z mednarodnimi konvencijami.
- Zdravstveno vzgojo ter svetovanje za ohranitev in krepitev zdravja.
- Preprečevanje, odkrivanje in zdravljenje ustnih in zobnih bolezni ter rehabilitacijo.
- Zdravstveno rehabilitacijo otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.
- Patronažne obiske, zdravstveno nego, zdravljenje in rehabilitacijo bolnikov na domu ter oskrbovancev v socialnovarstvenih in drugih zavodih.

- Nujno medicinsko pomoč in reševalno službo, če ta ni organizirana pri bolnišnici.
- Zdravstvene preglede športnikov.
- Zdravstvene preglede nabornikov.
- Ugotavljanje začasne nezmožnosti za delo.
- Diagnostične in terapevtske storitve.

2.7.8. Zdravstvena dejavnost na primarni ravni – Kdo jo izvaja?

- **Zdravstveni domovi.** Zagotavlja najmanj: Preventivno zdravstveno varstvo vseh skupin prebivalcev, nujno medicinsko pomoč, splošno medicino, zdravstveno varstvo žensk, otrok in mladine, patronažno varstvo ter laboratorijsko in drugo diagnostiko. Na svojem območju zdravstveni dom zagotavlja tudi družinsko medicino ter preventivno in kurativno zobozdravstvo, medicino dela ter fizioterapijo, če opravljanje teh dejavnosti ni drugače urejeno. Zdravstveni dom zagotavlja tudi reševalno službo, če ta služba ni organizirana v bolnišnici.
- **Zdravstvene postaje.** Zagotavlja najmanj: nujno medicinsko pomoč, splošno medicino in zdravstveno varstvo otrok in mladine oziroma družinsko medicino ter osnovne diagnostične preiskave.
- Posebna oblika: Obratna ambulanta pri delodajalcu, minimum: nujna medicinska pomoč in medicina dela.
- **Zasebni zdravstveni delavci:** javno zdravstveno službo opravljajo na podlagi koncesije.
- 12. člen ureja situacijo, ko v občini ali mestu ni zdravstvenega doma: Občina oziroma mesto je dolžna v sodelovanju z Zavodom za zdravstveno zavarovanje Slovenije zagotoviti izvajanje preventivnih in drugih programov v osnovnem zdravstvenem varstvu s pogodbo z drugim zdravstvenim domom, zdravstveno postajo ali z zasebnimi zdravstvenimi delavci, ki opravljajo javno zdravstveno službo na podlagi koncesije.
- Odhodki za osnovno zdravstveno dejavnost: 17.6 % (72.4 mil.)

2.7.9. Zdravstvena dejavnost na sekundarni ravni – specialistična ambulantna dejavnost

- Specialistična ambulantna dejavnost: vsebinsko pomeni nadaljevanje oz. dopolnitev osnovne zdravstvene dejavnosti in obsega poglobljeno diagnostiko, zdravljenje bolezni ali bolezenskih stanj ter izvajanje ambulantne rehabilitacije.
- Izvajajo jo: bolnišnice, zdravilišča ali zasebni zdravniki specialisti posameznih strok.
- Zahteva: imeti mora organizirano ustrezno laboratorijsko in drugo diagnostično dejavnost za svoje potrebe.

2.7.10. Zdravstvena dejavnost na sekundarni ravni – specialistična bolnišnična dejavnost (13. – 16. člen)

- Vsebina bolnišnične dejavnosti: poglobljena diagnostika, zdravljenje in medicinska rehabilitacija, zdravstvena nega, nastanitev in prehrana v splošnih in specialnih bolnišnicah.
- Delitev bolnišnic glede na namen:
 - o splošne (zdravljenje več vrst bolezni, ima specialistično ambulantno dejavnost in posteljne zmogljivosti najmanj za področje interne medicine, kirurgije, pediatrije in ginekologije ali porodniške dejavnosti.) in
 - o posebne (zdravljenje določene vrste bolezni oz. določene skupine prebivalcev).
- Bolnišnica mora imeti zagotovljeno:

- o enote za specialistično ambulantno zdravljenje;
 - o enoto za nujno medicinsko pomoč;
 - o enoto za anesteziološka dejavnost z reanimacijo;
 - o enoto za laboratorijsko, rentgensko in drugo diagnostiko v skladu s svojo strokovno usmeritvijo;
 - o preskrbo z zdravili;
 - o reševalno službo;
 - o ambulantno medicinsko rehabilitacijo;
 - o preskrbo s krvjo in krvnimi pripravki;
 - o patoanatomsko dejavnost.
- Odhodki ZZS za bolnišnično dejavnost: 43 % (176 mil.)

2.7.11. Zdravstvena dejavnost na terciarni ravni

- Opravljajo jo klinike, klinični inštituti ali klinični oddelki.
- Vsebinsko obsega:
 - o znanstvenoraziskovalno in vzgojnoizobraževalno delo za medicinsko fakulteto in druge visoke in višje šole,
 - o opravljanje najzahtevnejših zdravstvenih storitev na ambulantni ali bolnišnični način, ki jih zaradi strokovne, kadrovske, tehnološke in organizacijske zahtevnosti ni možno niti ni smotno opravljati na nižjih ravneh,
 - o oblikovanje doktrine stopenjske diagnostike in zdravljenja na svojem področju ter posredovanja doktrinarnih spoznanj drugim bolnišnicam, zdravnikom in drugim zdravstvenim delavcem.

2.7.12. Druga zdravstvena dejavnost

- Zdraviliška zdravstvena dejavnost: 1.1 % (4.5 mil.)
- Lekarniška dejavnost ter preskrba z ortopedskimi in drugimi pripomočki: 1.4 % (5.7 mil.)
- Preskrba s krvjo in krvnimi pripravki ter z organi za presajanje: 0.6 % (2.6 mil.)
- Socialnomedicinska, higienska, epidemiološka in zdravstveno-ekološka dejavnost
- Občasno opravljanje zdravstvenih storitev

2.7.13. Področja in značilnosti izvrševanja zdravstvene dejavnosti

- Pravice pacienta (47. člen)
- Nujni medicinski poseg brez predhodnega soglasja (48. člen)
- Neprostovoljna hospitalizacija v psihiatrični bolnišnici (49. člen)

2.7.14. Pravice pacienta iz 47. člena ZZDej

- Vsakdo ima pod enakimi pogoji in v skladu z zakonom pravico:
 - o do proste izbire zdravnika in zdravstvenega zavoda;
 - o do posvetovanja z ustreznimi specialisti, ki si jih sam izbere, oziroma da zahteva konziliarni pregled;
 - o izvedeti za diagnozo svoje bolezni in za obseg, način, kakovost ter predvideno trajanje zdravljenja;
 - o dati soglasje za kakršenkoli medicinski poseg in da je predhodno obveščen o vseh možnih metodah diagnosticiranja in zdravljenja ter njihovih posledicah in učinkih;

- o odkloniti predlagane medicinske posege;
 - o do vpogleda v zdravstveno dokumentacijo, ki se nanaša na njegovo zdravstveno stanje, razen če zdravnik oceni, da bi to škodljivo vplivalo na bolnikovo zdravstveno stanje;
 - o zahtevati, da zdravstveni delavci in njihovi sodelavci brez njegove izrecne privolitve nikomur ne posredujejo podatkov o njegovem zdravstvenem stanju;
 - o zahtevati premestitev v drug zdravstveni zavod;
 - o do ugovora na pristojni organ nadzora, če meni, da niso bila uporabljena dovolj učinkovita sredstva za njegovo zdravljenje ali da so bila kršena etična načela;
 - o da se seznanijo s stroški zdravljenja in da zahteva obrazložitev računa za zdravstvene storitve;
 - o do povračila škode zaradi neustreznega zdravljenja.
- Za otroke do 15. leta starosti in za osebe pod skrbništvom uveljavljajo pravice iz prejšnjega odstavka njihovi starši oziroma skrbniki.

2.7.15. Načelo prostovoljnega zdravljenja in izjeme (48. in 49. člen ZZDej)

- Brez predhodnega soglasja bolnika se nujni medicinski poseg lahko opravi le, če bolnik zaradi svojega zdravstvenega stanja o tem ne more odločiti (48. člen).
- Bolnika, ki zaradi duševne bolezni ogroža svoje življenje ali življenje drugih ljudi ali povzroča veliko škodo sebi ali drugim, je mogoče napotiti in sprejeti na zdravljenje v psihiatrično bolnišnico tudi brez njegove privolitve.
- O sprejemu bolnika iz prejšnjega odstavka v psihiatrično bolnišnico mora pooblaščen oseba bolnišnice najkasneje v 48 urah po sprejemu obvestiti pristojno sodišče.
- Zdravnik, ki bolnika pošilja v psihiatrično bolnišnico, sme zahtevati pomoč pristojnih organov za notranje zadeve, če ugotovi, da je zaradi bolnikovega ravnanja neposredno ogrožena varnost ljudi (49. člen).

2.7.16. Dolžnosti pacienta (50. člen ZZDej)

- Pacient je ustrezno svojemu zdravstvenemu stanju dolžan:
 - o zdravstvenemu delavcu navesti resnične podatke o svojem zdravstvenem stanju;
 - o ravnati se po navodilih zdravstvenega delavca;
 - o aktivno sodelovati pri varovanju, krepitvi in povrnitvi lastnega zdravja.
- Če bolnik ne izpolnjuje pogojev in dolžnosti iz prejšnjega odstavka, mu zdravstveni delavec lahko odkloni pomoč, razen nujne medicinske pomoči.

2.7.17. Dolžnost varovanja poklicne skrivnosti (51. člen ZZDej)

- Kdo je zavezan k varovanju poklicne skrivnosti, t.j. podatkov o zdravstvenem stanju posameznika in o vzrokih, okoliščinah in posledicah tega stanja?
 - o Vsi zdravstveni delavci in zdravstveni sodelavci, pa tudi osebe, ki so jim ti podatki dosegljivi zaradi narave njihovega dela.
- Pravni režim varstva zdravstvenih podatkov:
 - o Prepovedano je posredovanje teh podatkov drugim ljudem oziroma javnosti in njihova objava na način, ki bi omogočal razkriti posameznika, na katerega se nanašajo.
- Kako je z razrešitvijo dolžnosti varovanja poklicne skrivnosti?

- o Zdravstvenega delavca ali zdravstvenega sodelavca lahko te dolžnosti razreši le prizadeta oseba sama ali sodišče, za mladoletne osebe in za osebe pod skrbništvom pa starši oziroma skrbniki.
- Kdo lahko daje podatke o zdravstvenem stanju bolnika njegovim ožjim sorodnikom ali skrbniku?
 - o Samo zdravnik, ki bolnika zdravi.
- Ravnanje z zdravstveno dokumentacijo v primeru premestitve ali preselitve bolnika ali ob izboru drugega zdravnika:
 - o Vso pomembno zdravstveno dokumentacijo o bolniku je treba predati zdravniku, ki nadaljuje zdravljenje.

2.8. Inšpekcijsko nadzorstvo v zdravstveni dejavnosti

- Inšpekcijsko nadzorstvo v zdravstvu:
 - o Splošni predpis (*lex generalis*), ki ureja inšpekcijsko nadzorstvo: Zakon o inšpekcijskem nadzoru (ZIN)
 - o Poseben predpis (*lex specialis*), ki ureja izvajanje inšpekcijskega nadzorstva na zdravstvenem področju: Zakon o zdravstveni inšpekciji (ZZdrI)

2.9. Zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje

- Temeljni pravni akti sistema zdravstvenega zavarovanja in zdravstvenega varstva
- Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ)
- Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja

2.9.1. Zdravstveno varstvo

- Sistem ZV
- Namen ZV
- Nosilci ZV
- Subsidiarne organizacije (RK, gorska reševalna služba)
- Dejavnosti ZV, ukrepi, storitve, programi in akcije

2.9.2. Načrtovanje, spremljanje, ukrepanje in mednarodna primerljivost sistema ZV

- Plan zdravstvenega varstva Slovenije; planiranje v zdravstvenem varstvu, indikatorji
- Svet za zdravje pri Vladi RS; pristojnosti in naloge
- Tipologija zdravstvenih sistemov po svetu

2.9.3. Zdravstveno varstvo po posebnih predpisih

- Nalezljive bolezni
- Lekarniška dejavnost
- Duševno zdravje in pridržanje (ZNP, Z o duševnem zdravju)
- Biomedicinski preizkusi

2.9.4. Zdravstveno zavarovanje

- Namen in pomen zdravstvenega zavarovanja
- Dve obliki zdravstvenega zavarovanja

- Obvezno zdravstveno zavarovanje in iz njega izhajajoče pravice; viri sredstev; nosilec je ZavZZ
- Prostovoljno zdravstveno zavarovanje; izvajalec so zavarovalnice

2.9.5. Obvezno zdravstveno zavarovanje

- Kaj obsega?
 - o zavarovanje za primer bolezni in poškodbe izven dela;
 - o zavarovanje za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni.
- Z obveznim zavarovanjem se zavarovanim osebam zagotavlja v obsegu, ki ga določa ta zakon:
 - o plačilo zdravstvenih storitev;
 - o nadomestilo plače med začasno zadržanostjo od dela;
 - o pogrebna in posmrtnina;
 - o povračilo potnih stroškov v zvezi z uveljavljanjem zdravstvenih storitev.

2.9.6. Status zavarovane osebe

- Zavarovanci (21 kategorij, določenih v Z; univerzalno zavarovanje vseh državljanov s stalnim prebivališčem v RS in vseh, ki v RS zakonito delajo) in
- nj. družinski člani (ožji in širši)

2.9.7. Pravice iz obveznega zavarovanja

- **V celoti** je zavarovanim osebam zagotovljeno plačilo zdravstvenih storitev (23. čl.):
 - o sistematični in drugi preventivni pregledi otrok, šolske mladine, študentov, ki se redno šolajo, žensk v zvezi z nosečnostjo in drugih odraslih oseb v skladu s programom, razen preventivnih pregledov, ki jih na podlagi zakona zagotavljajo delodajalci,
 - o zgodnje odkrivanje in preprečevanje bolezni, skladno s programom,
 - o zdravljenje in rehabilitacija otrok, učencev in študentov, ki se redno šolajo, ter otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju,
 - o zdravstveno varstvo žensk v zvezi s svetovanjem pri načrtovanju družine, kontracepcijo, nosečnostjo in porodom,
 - o preprečevanje, odkrivanje in zdravljenje infekcije HIV in nalezljivih bolezni, za katere je z zakonom določeno izvajanje ukrepov za preprečevanje njihovega širjenja,
 - o obvezna cepljenja, imunoprofilaksa in kemoprofilaksa skladno s programom,
 - o zdravljenje in rehabilitacija malignih bolezni, mišičnih in živčno-mišičnih bolezni, paraplegije, tetraplegije, cerebralne paralize, epilepsije, hemofilije, duševnih bolezni, razvitih oblik sladkorne bolezni, multiple skleroze in psoriaze,
 - o zdravljenje in rehabilitacija zaradi poklicnih bolezni in poškodb pri delu,
 - o zdravstveno varstvo v zvezi z dajanjem in izmenjavo tkiv in organov za presaditev drugim osebam,
 - o nujna medicinska pomoč, vključno z nujnimi reševalnimi prevozi,
 - o patronažni obiski, zdravljenje in nega na domu ter v socialnovarstvenih zavodih,
 - o zdravila na recept v skladu z razvrstitvijo zdravil, ortopedski in drugi pripomočki v zvezi z zdravljenjem pri osebah in stanjih iz prve do desete alineje te točke,

- o zdravila na recept iz pozitivne in vmesne liste za otroke, učence, dijake, vajence in študente ter otroke z motnjami v duševnem in telesnem razvoju.
- 2. najmanj 95 % vrednosti za:
 - o storitve v zvezi s presaditvijo organov in z drugimi najzahtevnejšimi operativnimi posegi ne glede na razlog,
 - o zdravljenja v tujini,
 - o storitve v zvezi z intenzivno terapijo, radioterapijo, dializo in drugimi nujnimi najzahtevnejšimi diagnostičnimi, terapevtskimi in rehabilitacijskimi posegi.
- 3. najmanj 85 % vrednosti za:
 - o storitve v zvezi z zagotavljanjem in zdravljenjem zmanjšane plodnosti in umetno oploditvijo, sterilizacijo in umetno prekinitvijo nosečnosti,
 - o specialističnoambulantne, bolnišnične in zdraviliške storitve kot nadaljevanje bolnišničnega zdravljenja, razen za poškodbe izven dela,
 - o nemedicinski del oskrbe v bolnišnici in zdravilišču v okviru nadaljevanja bolnišničnega zdravljenja, razen za poškodbe izven dela,
 - o storitve v osnovni zdravstveni dejavnosti, ki niso zajete v 1. točki, ter zdravljenje zobnih in ustnih bolezni,
 - o ortopedske, ortotične, slušne in druge pripomočke, razen v primerih iz 1. in 4. točke tega odstavka.
- 4. najmanj 75 % vrednosti za:
 - o specialističnoambulantne, bolnišnične in zdraviliške storitve kot nadaljevanje bolnišničnega zdravljenja in nemedicinski del oskrbe v bolnišnici in zdravilišču kot nadaljevanje bolnišničnega zdravljenja, ortopedske, ortotične in druge pripomočke v zvezi z zdravljenjem poškodb izven dela,
 - o zdravila s pozitivne liste za vse druge primere.
- 5. največ do 60 % vrednosti za:
 - o reševalne prevoze, ki niso nujni, zavarovanih oseb, ki so nepokretne ali rabijo prevoz na in z dialize ali v drugih primerih, ko bi bil prevoz z javnim prevoznim sredstvom ali osebnim avtomobilom za njihovo zdravje škodljiv, ali zaradi svojega zdravstvenega stanja potrebujejo spremstvo zdravstvenega delavca,
 - o zdraviliško zdravljenje, ki ni nadaljevanje bolnišničnega zdravljenja.
- 6. največ do 50 % vrednosti za:
 - o zdravila z vmesne liste,
 - o zobnoprostetično zdravljenje odraslih,
 - o očesne pripomočke za odrasle.
- Odstotke iz 2. do 6. točke prejšnjega odstavka določi Zavod v soglasju z Vlado Republike Slovenije. Odstotki za posamezne vrste storitev ali pri posameznih boleznih v okviru teh točk so lahko različni.
- Zavod lahko določi pogoj predhodnega zavarovanja do šest mesecev za pravice do ortopedskih, ortotičnih, očesnih, slušnih, zobnoprostetičnih in drugih pripomočkov, razen za pravice iz 1. točke prvega odstavka tega člena.

2.9.8. Prostovoljno zavarovanje

- Zavaruje se razlika do polne vrednosti zdravstvenih storitev iz tč. 2. – 6. 23. člena
- Lahko tudi za večji obseg pravic, višji standard storitev in za dodatne pravice, ki niso zajete v ZZVZZ
- Kontrahirna dolžnost zavarovalnic
- Dolžnost enake obravnave zavarovancev

2.9.9. Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ) – Vloga Zavoda za zdravstveno zavarovanje (ZavZZ)

- ZavZZ je:
 - o nosilec obveznega zdravstvenega zavarovanja (12/3 čl. ZZVZZ)
 - o dolžan izvajati sistem obveznega zdravstvenega zavarovanja (po 69. čl. gre za javno službo: dejavnost, katere trajno in nemoteno delovanje v javnem interesu zagotavljajo RS in/ali LS)
 - o po statusnopravni obliki javni zavod
 - o teritorialna organiziranost: sedež v Ljubljani, območne enote
 - o organi: skupščina (45; 20 delodajalci, 25 zavarovanci), upravni odbor (11); problem država in zdr. stroka nista zastopani, direktor kot poslovodni organ (soglasje DZ)

2.9.10. Urejanje odnosov med Zavodom za zdravstveno zavarovanje, zdravstvenimi zavodi in zasebnimi zdravstvenimi delavci

- Zavod, pristojne zbornice, združenja zdravstvenih zavodov in drugih zavodov ter organizacij, ki opravljajo zdravstveno dejavnost, ter ministrstvo, pristojno za zdravstvo, se za vsako leto dogovorijo o **programu storitev obveznega zdravstvenega zavarovanja**, opredelijo zmogljivosti, potrebne za njegovo izvajanje in določijo obseg sredstev. Na tej osnovi določijo **izhodišča** za izvajanje programov in za oblikovanje cen programov oziroma storitev ter druge podlage za sklepanje **pogodb z zdravstvenimi zavodi, drugimi zavodi in organizacijami**, ki opravljajo zdravstveno dejavnost ter zasebnimi zdravstvenimi delavci.
- Če izhodišča iz prejšnjega odstavka niso sprejeta do konca decembra za naslednje leto, odloči o njih najpozneje v enem mesecu arbitražna, ki jo sestavlja enako število predstavnikov Zavoda, predstavnikov pristojnih zbornic in združenj zdravstvenih zavodov ter predstavnikov ministrstva, pristojnega za zdravstvo. Če v okviru arbitraže ni mogoče doseči sporazuma, odloči o spornih vprašanjih Vlada Republike Slovenije.

2.10. Zdravništvo

- Status, poklic, smeri poklica, naziv
- Zdravstveni tim
- Zdravstveni delavci in zdravstveni sodelavci
- Pripravištvo; sekundariat; specializacija; volonterstvo
- Osebni in družinski zdravnik
- Zdravniška zbornica Slovenije
- Zbornica zdravstvene nege in druge zbornice